

IJTIMOIIY PEDAGOGIKANING NAZARIY ASOSLARI

***Turdieva Charos Pirimovna - University of Management and Future
Technologies universiteti, pedagogika va psixologiya yo'nalishi, 2-kurs S552-23
PPo' guruhi***

Annotatsiya: Mazkur maqolada ijtimoiy pedagogikaning metodlari, ularning asosiy turlari va qo'llanilish sohalari haqida so'z yuritiladi. Ijtimoiy pedagogika shaxsning ijtimoiylashuv jarayoniga ta'sir ko'rsatish, jamiyatga moslashuvi va ijtimoiy muammolarni hal qilishga yordam berish maqsadida turli usullarni qo'llaydi. Maqolada kuzatish, suhbat, eksperiment, anketa va so'rov, shuningdek, faoliyatga asoslangan metodlarning mohiyati, ahamiyati va qo'llash imkoniyatlari batafsil yoritilgan. Ushbu metodlar orqali pedagoglar va mutaxassislar shaxsning ijtimoiy rivojlanish jarayonini samarali boshqarishlari mumkin.

Kalit so'zlar: Ijtimoiy pedagogika, metodlar, kuzatish, suhbat, eksperiment, so'rov, faoliyatga asoslangan metod, ijtimoiylashuv, ta'lim, tarbiya

Kirish

Ijtimoiy pedagogika – bu shaxsning ijtimoiy rivojlanishi va jamiyatga moslashuvi jarayonlarini o'rganadigan va ularni boshqarishga qaratilgan fan sohasi. Mazkur yo'nalish ta'lim va tarbiya orqali insonning jamiyatda o'z o'rnini topishiga, ijtimoiy muammolarni hal qilishiga va shaxs sifatida shakllanishiga yordam beradi. Bugungi kunda ijtimoiy pedagogika ta'lim, madaniyat, psixologiya va sotsiologiya bilan uzviy bog'liq bo'lib, u jamiyatning ijtimoiy muhitini yaxshilash hamda turli ijtimoiy guruhlariga pedagogik yordam ko'rsatish kabi muhim vazifalarni bajaradi.

Ijtimoiy pedagogikaning asosiy maqsadi – insonning ijtimoiylashuvi jarayoniga ta'sir ko'rsatish, shaxsiy va jamiyat manfaatlarini uyg'unlashtirish, shuningdek, yosh avlodni ijtimoiy jihatdan qo'llab-quvvatlashdir. Shu bois ushbu fan maktabgacha ta'lim muassasalaridan tortib oliy ta'lim tizimigacha bo'lgan barcha bosqichlarda dolzarb ahamiyatga ega. Bundan tashqari, u ijtimoiy jihatdan zaif qatlamlar – kam ta'minlangan oilalar, yetim bolalar, imkoniyati cheklangan shaxslar

va migratsiya jarayonida muammolarga duch kelgan insonlarga ko‘mak berishga ham xizmat qiladi.

Ijtimoiy pedagogika g‘oyasi qadimgi davrlardan boshlab shakllanib kelgan bo‘lib, u Platon va Aristotel kabi faylasuflarning jamiyat va tarbiya haqidagi qarashlarida aks etgan. XIX asrga kelib, ijtimoiy pedagogika mustaqil fan sifatida rivojlana boshladi va nemis pedagogi Paull Natorp tomonidan nazariy jihatdan asoslab berildi. XX–XXI asrlarda esa ijtimoiy pedagogika ta’lim va tarbiyaning muhim yo‘nalishlaridan biriga aylandi.

Ijtimoiy pedagogikaning predmeti va vazifalari

Ijtimoiy pedagogika – bu shaxsning ijtimoiylashuvi jarayonini ilmiy asosda o‘rganadigan, uni boshqarish usullarini ishlab chiqadigan va pedagogik ta’sir choralari orqali insonning jamiyatda o‘z o‘rnini topishiga yordam beradigan fan sohasi hisoblanadi. Ushbu fan ta’lim, tarbiya va ijtimoiy muhit o‘rtasidagi o‘zaro bog‘liqlikni o‘rganadi hamda insonning ijtimoiy rivojlanishiga yo‘naltirilgan pedagogik yondashuvlarni ishlab chiqadi.

Ijtimoiy pedagogikaning asosiy predmeti – insonning jamiyatga moslashish jarayoni, ya’ni ijtimoiy muhitning shaxsga ta’siri va bu ta’sirni pedagogik jihatdan boshqarish hisoblanadi. Shuningdek, ijtimoiy pedagogika turli yosh guruhlarining ijtimoiy tarbiyasini o‘rganadi va ularning muayyan sharoitlarda qanday rivojlanishini tahlil qiladi.¹

Ijtimoiy pedagogikaning predmeti quyidagi asosiy yo‘nalishlarni o‘z ichiga oladi:

- Shaxsning ijtimoiylashuvi jarayoni – insonning jamiyatga moslashishi, uning madaniy va axloqiy qadriyatlarni o‘zlashtirishi.
- Ijtimoiy muhit va tarbiya – oila, maktab, jamiyat va turli ijtimoiy guruhlarining ta’siri.
- Ijtimoiy muammolarga pedagogik yondashuvlar – yosh bolalar, o‘smirlar, nogironlar, yetimlar, migratsiya jarayonida bo‘lgan shaxslar bilan ishlash usullari.

¹ Natorp P. Sozialpädagogik: Theorie der Willensbildung auf der Grundlage der Gemeinschaft – Stuttgart: Verlag, 1899;

- Shaxsiy taraqqiyot va ijtimoiy moslashuv – insonning ijtimoiy hayotga muvaffaqiyatli integratsiyalashuvi uchun zarur ko‘nikmalar va qadriyatlar.

Ijtimoiy pedagogika jamiyatda turli yosh guruhlarining ijtimoiy rivojlanishini qo‘llab-quvvatlash va ularga pedagogik yordam ko‘rsatish vazifalarini bajaradi. Uning asosiy vazifalari quyidagilardan iborat: Har bir inson o‘zining ijtimoiy rolini shakllantirishi va jamiyatga moslashishi lozim. Ijtimoiy pedagogika shaxsga ushbu jarayonda yordam berib, uning axloqiy, madaniy va kasbiy rivojlanishiga yo‘naltirilgan ta’lim-tarbiyani tashkil qiladi. Ijtimoiy pedagogika maktabgacha ta’lim, umumiy o‘rta ta’lim, kasbiy ta’lim va oliy ta’lim tizimida ta’lim jarayonining samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Bu jarayonda innovatsion pedagogik texnologiyalar va ijtimoiy treninglar muhim rol o‘ynaydi.²

Ijtimoiy pedagogika turli toifadagi shaxslar – imkoniyati cheklangan bolalar, yetim bolalar, qashshoq oilalar, migrantlar va boshqa ijtimoiy himoyaga muhtoj shaxslarning muammolarini o‘rganadi va ularga pedagogik yondashuvlar orqali yordam berish usullarini ishlab chiqadi. Ijtimoiy pedagogika shaxsning rivojlanishida oila va jamiyatning muhim rol o‘ynashini inobatga olib, ular bilan samarali hamkorlikni yo‘lga qo‘yadi. Ota-onalar bilan ishlash, oilaviy tarbiya bo‘yicha maslahatlar berish va mahalla institutlari bilan hamkorlik qilish ushbu vazifaning muhim yo‘nalishlaridandir.

Ijtimoiy pedagogika har bir insonning ta’lim olish, kasb tanlash va jamiyatda faol ishtirok etish huquqlarini himoya qiladi. Bu esa jamiyatda tenglik va ijtimoiy adolatni ta’minlashga xizmat qiladi. Ijtimoiy pedagogika yoshlar orasida jinoyatchilik, giyohvandlik, zo‘ravonlik, diniy ekstremizm kabi ijtimoiy xavf-xatarlarning oldini olish bo‘yicha profilaktik ishlarni olib boradi. Bu jarayonda psixologik yordam, ma’naviy-ma’rifiy tadbirlar va kasb-hunar o‘rgatish muhim o‘rin tutadi.³

Ijtimoiy pedagogikaning metodlari

² Mannheim K. Diagnosis of Our Time: Wartime Essays of a Sociologist – London: Routledge, 1943;

³ Vygotsky L. S. Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes – Harvard University Press, 1978;

Ijtimoiy pedagogika shaxsning ijtimoiylashuvi, jamiyatda o'z o'rnini topishi va ijtimoiy muammolarni hal qilishga qaratilgan fan sohasi bo'lib, uning samaradorligi ko'p jihatdan ishlatiladigan metodlarga bog'liq. Ijtimoiy pedagogika metodlari insonning ijtimoiy rivojlanish jarayoniga ta'sir ko'rsatish, uning ta'lim va tarbiya jarayonlarini boshqarish, shuningdek, jamiyatdagi ijtimoiy muammolarni hal qilish usullarini ishlab chiqishga qaratilgan.

Metodlar ijtimoiy pedagogikaning amaliy jihatini belgilab berib, o'qituvchilar, ijtimoiy pedagoglar, psixologlar va tarbiyachilar tomonidan samarali foydalaniladi. Ushbu maqolada ijtimoiy pedagogikaning asosiy metodlari, ularning mohiyati va qo'llash sohalari haqida batafsil ma'lumot beriladi.

Ijtimoiy pedagogika metodlari shaxsning ijtimoiy rivojlanishiga ta'sir ko'rsatish usullari bo'lib, ular orqali insonning ijtimoiy moslashuv jarayoni boshqariladi. Ushbu metodlar shaxsga ta'lim va tarbiya berish, uni ijtimoiy muhitga moslashtirish, huquqiy va psixologik yordam ko'rsatish kabi faoliyatlarni o'z ichiga oladi. Ijtimoiy pedagogikada ishlatiladigan metodlar turli mezonlarga ko'ra tasniflanishi mumkin. Masalan, ularning maqsadiga, qo'llanilish sohasiga yoki shaxsga ta'sir qilish darajasiga qarab farqlanadi. Quyida ijtimoiy pedagogikaning eng muhim metodlari tahlil qilinadi.

Kuzatish – ijtimoiy pedagogik tadqiqotlarning asosiy metodlaridan biri bo'lib, u shaxsning xulq-atvori va ijtimoiy muhitdagi faoliyatini bevosita o'rganishga xizmat qiladi. Ushbu metod orqali ijtimoiy pedagog shaxsning ijtimoiylashuvi jarayonida qanday muammolarga duch kelayotganini aniqlaydi.

Kuzatishning asosiy turlari:

- Bevosita kuzatish – pedagog shaxs bilan bevosita muloqot qilgan holda uning harakatlarini kuzatadi.
- Bilvosita kuzatish – shaxsning faoliyati, yozishmalari, kundalik hayoti va atrof-muhitga bo'lgan munosabati orqali tahlil qilinadi. Bu metod ayniqsa, maktabgacha ta'lim muassasalari va ijtimoiy moslashuvda qiyinchiliklarga duch kelgan bolalar bilan ishlashda qo'llaniladi.

Xulosa

Ijtimoiy pedagogikaning metodlari insonning ijtimoiy rivojlanishini ta'minlash va jamiyatga moslashish jarayonida muhim rol o'ynaydi. Ushbu metodlar orqali pedagoglar, psixologlar va ijtimoiy ishchilar shaxsning ijtimoiy jarayonlardagi ishtirokini chuqur o'rganish, muammolarni aniqlash va samarali pedagogik strategiyalarni ishlab chiqish imkoniyatiga ega bo'ladilar.

Kuzatish, suhbat, eksperiment va anketa metodlari shaxsning holatini aniqlash va tahlil qilishga yordam bersa, faoliyatga asoslangan metodlar esa shaxsning jamiyatda faol ishtirok etishiga sharoit yaratadi. Ushbu metodlarni tizimli va kompleks ravishda qo'llash ijtimoiy pedagogikaning samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Shu sababli, ijtimoiy pedagogik metodlarni rivojlantirish va amaliyotga tatbiq etish dolzarb masalalardan biri hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Sulaymon Amirqulovich Xaydarov. (2024). O'quvchilarni tarbiyashda ijtimoiy fanlarni o'qitishni didaktik imkoniyatlari. SCIENCE AND EDUCATION SCIENTIFIC JOURNAL. 5.1.B.271-275.
2. Хайдаров, С. (2023). Педагогик faoliyatda o'qituvchi o'zida kompetentlik sifatlarini shakllantirishi. Цифровизация современного образования: проблема и решение, 1(1), 64–67.
3. Хайдаров, С. А. (2023). ТАРИХ ДАРСЛАРИДА САНЪАТ АСАРЛАРИДАН ФОЙДАЛАНИШНИНГ УСУЛЛАРИ. Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 3(1/2), 92-96.
4. Хайдаров С. (2024). Spiritual influence on child education in families. Web of Teachers: Inderscience Research. 2 (11). 203-205.
5. Хайдаров С. (2025). Oilalarda farzand tarbiyasiga ruhiy ta'sir etkazish. Modern Education and Development. 3 (17). 23-27.
6. Khaydarov S.A. (2025). The role of the use of fine arts in teaching the history of the country. Modern Education and Development. 3 (17). 28-33.
7. Xaydarov S.A. (2025). Ijtimoiy-gumanitar fanlarda raqamli metodlardan foydalanish yo'llari. NEW RENAISSANCE international scientific journal. 2(1). 91-94.

8. Xaydarov S.A. (2025). Yoshlarda vatanparvarlik hissini tarbiyalashda Boburnoma asariga ishlangan miniatyuralarning ahamiyati. Til va adabiyot.uz. 2.11-12.